

IN

NL

INVESTNL

impact investors

Financieringswijzer

Invest-NL

Amsterdam
Januari 2020

Inhoud

1. Introductie
2. Financieringswijzer
  - Vragenlijst voor ondernemingen
  - Vragenlijst voor projecten
  - Matrix aanbieders financieringen
3. Bijlagen:
  - A. Toelichtingen per type aanbieder
  - B. Blended finance en financieringsplatforms
  - C. Begrippenlijst

1. Introductie

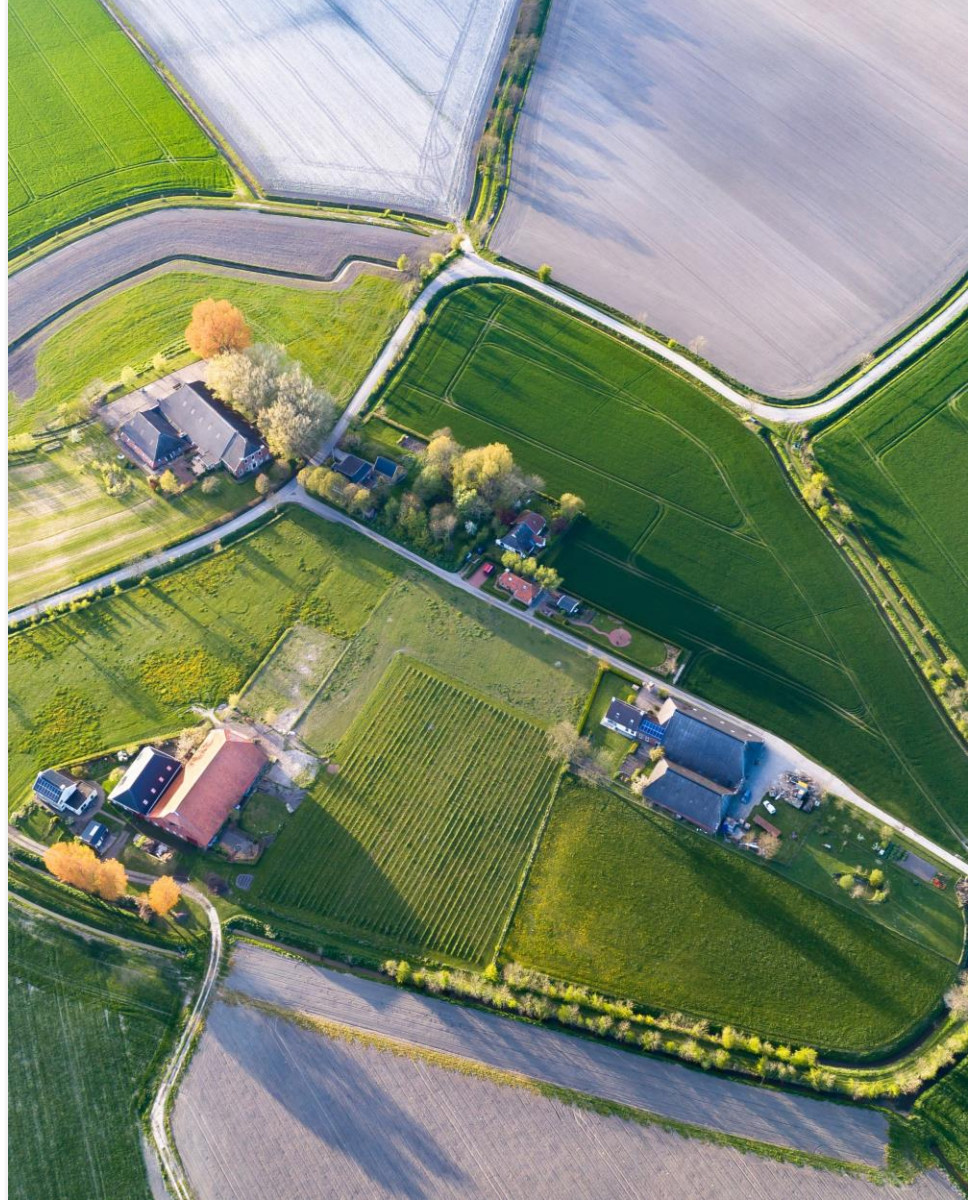
1.1 Financieringswijzer

Invest-NL beoogt middels deze financieringswijzer inzicht te geven in het financieringslandschap.

Invest-NL neemt deze functie over van de Taakgroep Financiering*, opgericht in het kader van het Klimaatakkoord en inmiddels ontbonden.

* Deelnemende partijen in de Taakgroep Financiering waren DNB, ING, Triodos Bank, Achmea, Aegon, PGGM, APG, Blackrock Benelux) en Invest-NL.

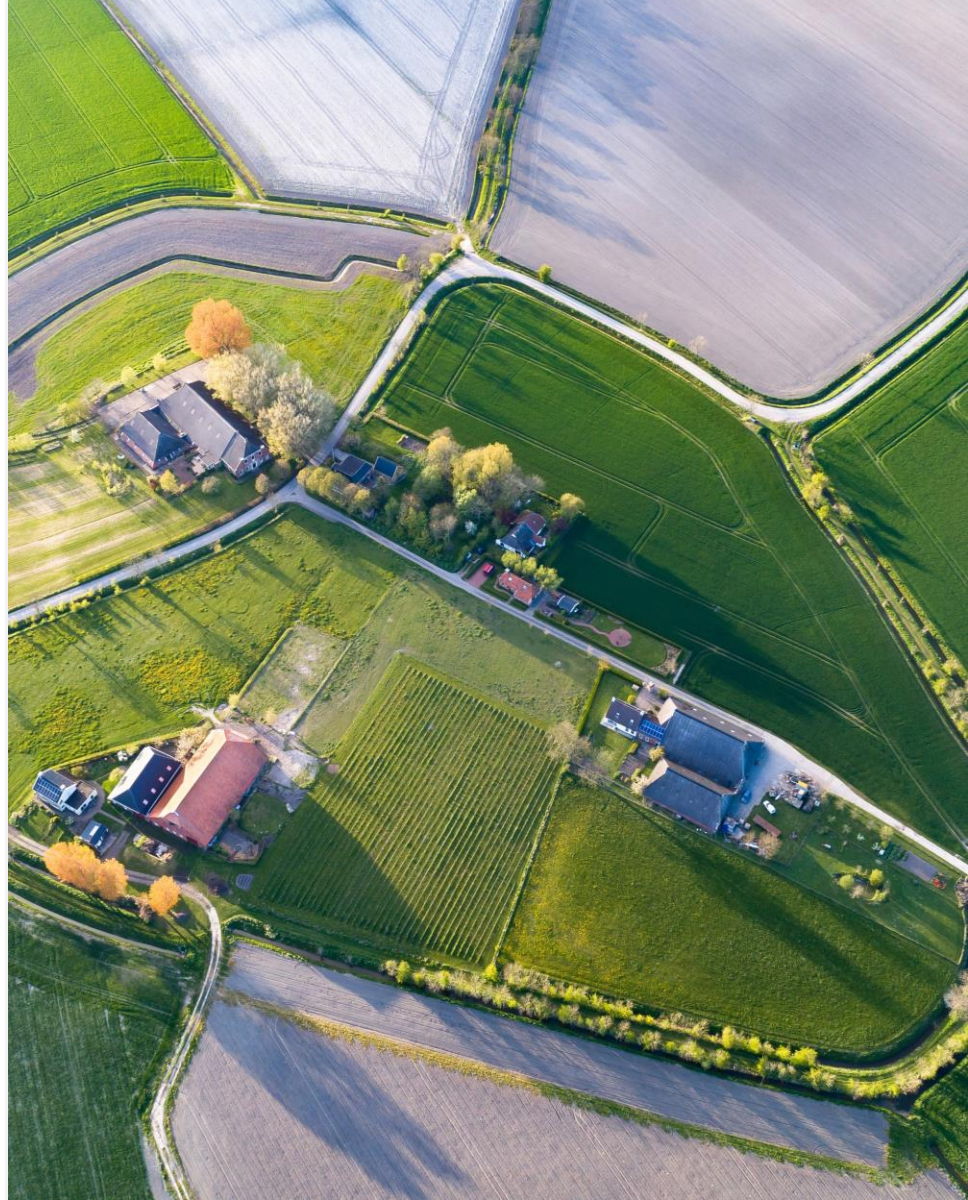
IN
NL

1.1 Financieringswijzer

Tot de doelgroep van de financieringswijzer behoren partijen die op zoek zijn naar financiering om hun bijdrage aan de energietransitie en klimaatdoelstellingen te realiseren.

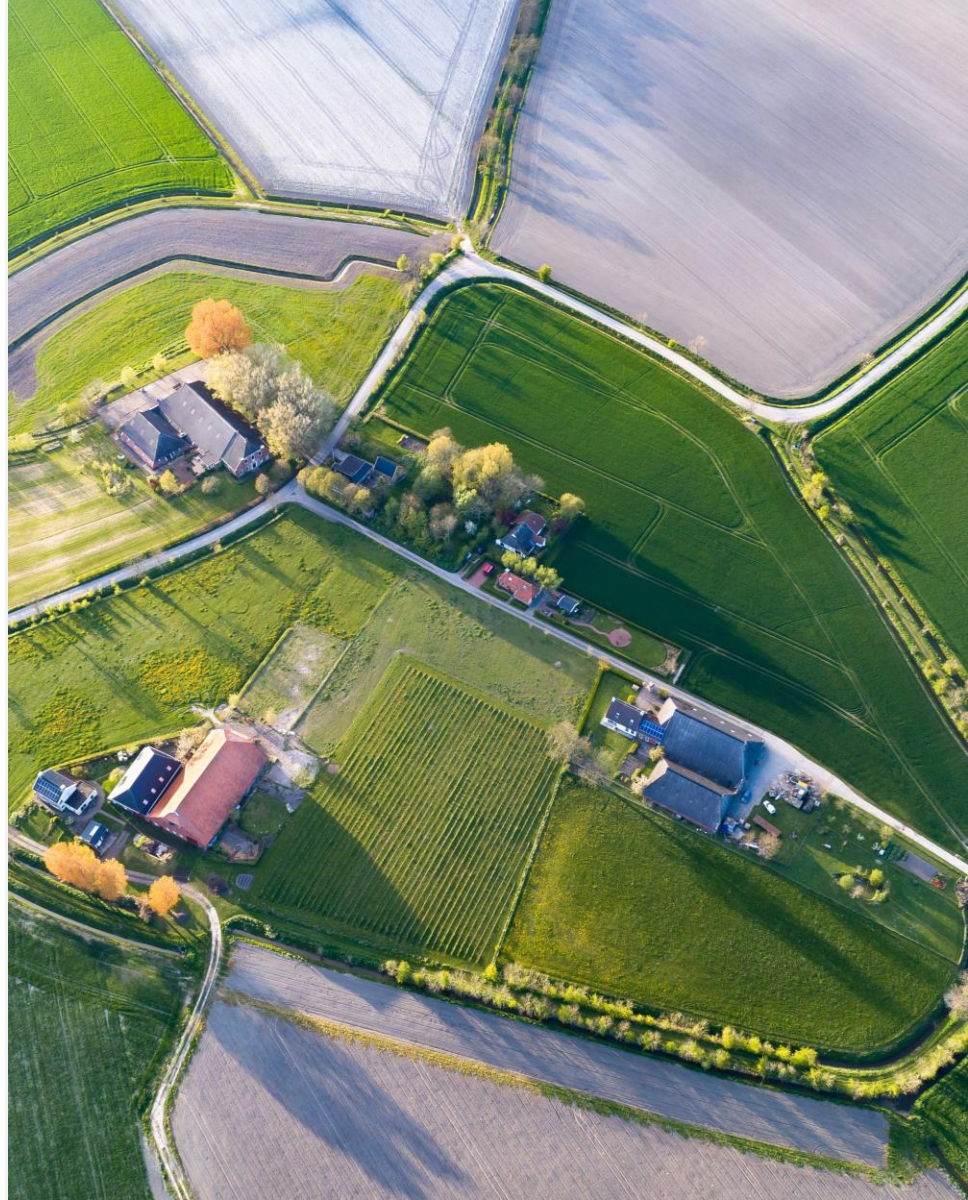
Daarnaast ondersteunt de financieringswijzer beleidsmakers bij het ontwikkelen van beleid en instrumenten ten behoeve van de transitie en doelstellingen.

1.1 Financieringswijzer

Deze financieringswijzer verwijst ondernemingen en projecten op basis van rudimentaire vragenlijsten (2A en 2B) naar de meest voor de hand liggende financieringsvorm die onderdeel kunnen zijn van de optimale financierings-mix.

De financieringswijzer matrix koppelt de financieringsvorm aan de financierings-aanbieders (2C). In de bijlagen wordt dieper ingegaan op de financieringsaanbieders.

1.2 Een financierbare onderneming of project

Het uitgangspunt van de financieringswijzer is een financierbare onderneming of project. Dit betekent een onderneming of project met een voldoende gunstige verhouding tussen risico en rendement om interessant te zijn voor financierings-verstrekkende partijen. Marktpartijen zijn bereid tot financieren of investeren als het verwachte rendement in balans is met hun risicoperceptie.

Publieke financieringsverstrekkers kunnen in het kader van maatschappelijke doelstellingen financieringen verstrekken aan proposities met een hoger risicoprofiel tegen een lagere rendementseis dan marktpartijen. Als een project of onderneming niet (volledig) financierbaar is kan er sprake zijn van een 'onrendabele top'. Deze is mogelijk (deels) weg te nemen met subsidie, stimuleringsmiddelen of wijzigingen in regulering.

1.3

Disclaimer

De Financieringswijzer bevat indicaties van mogelijke looptijden, bedragen, rentemarges en rendementseisen.

Deze informatie is enkel indicatief en gebaseerd op de omstandigheden op financiële markten op het moment van schrijven.

Daarnaast geldt dat de financieringswijzer een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid presenteert.

In praktijk zullen financieringscriteria afhankelijk zijn van (combinaties van) specifieke kenmerken van ondernemingen en projecten.

Het kan door deze complexiteit nuttig zijn om u te laten begeleiden door een financieel adviseur. De adviseur kan u helpen bij het verkrijgen van de optimale financieringsmix van de juiste financiers.

Aan de indicaties in deze financieringswijzer kunnen geen rechten worden ontleend.

2. Financieringswijzer

2.A

Vragenlijst voor ondernemingen

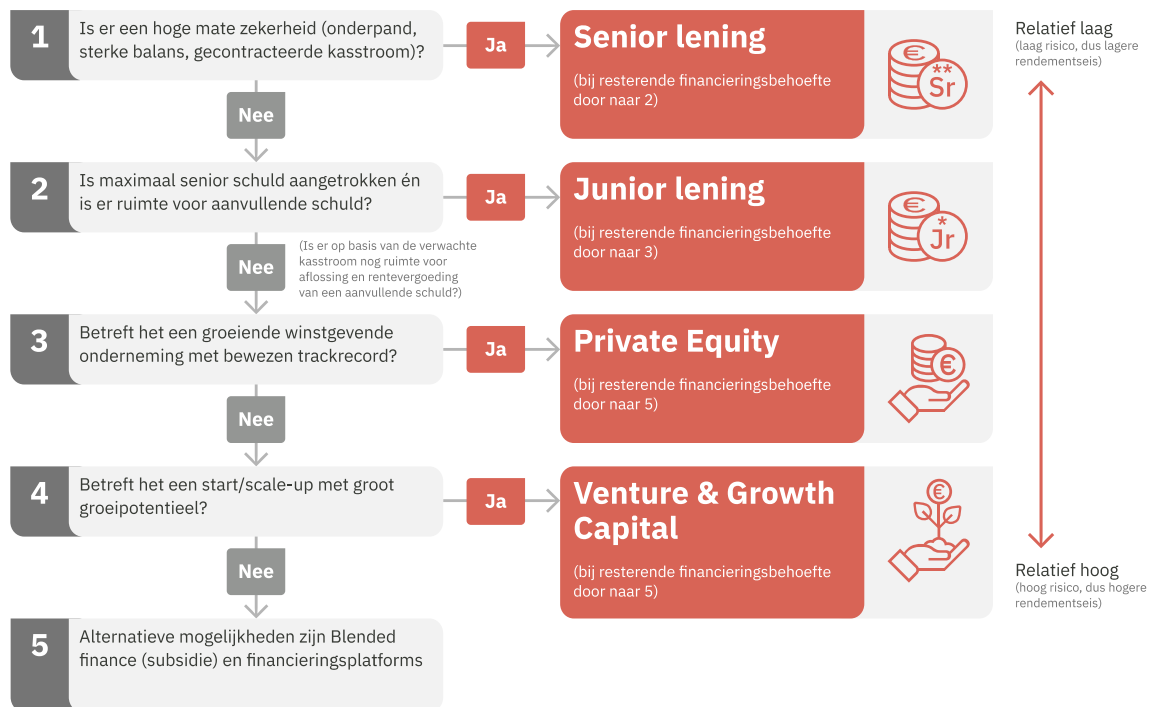
De volgorde van vragen is ingegeven door de kosten (van laag naar hoog) die doorgaans met financieringsvormen gemoeid zijn.

Verwezen wordt naar de goedkoopste financieringsvorm die waarschijnlijk onderdeel zal zijn van de optimale financieringsmix.

De kosten van financieringen worden grotendeels bepaald door de verhouding risico (zekerheden) en rendement.

2.A Vragenlijst voor ondernemingen

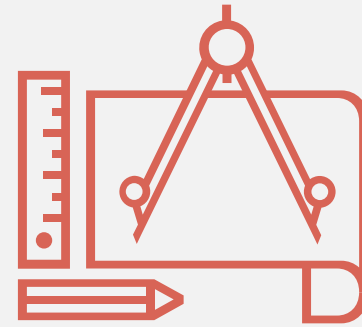
2.B

Vragenlijst voor projecten

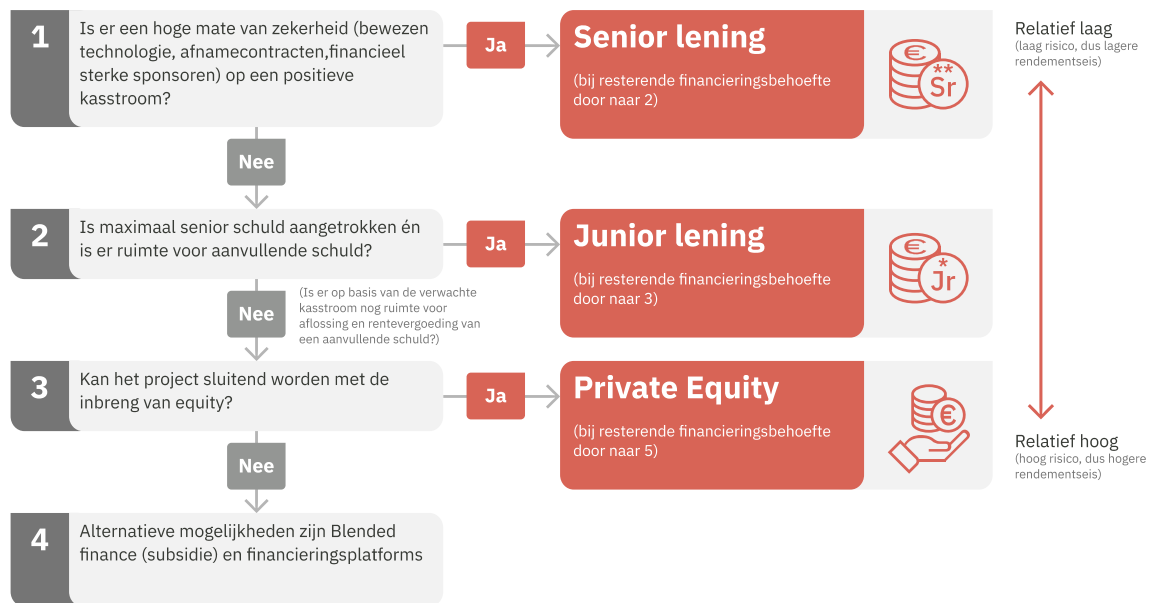
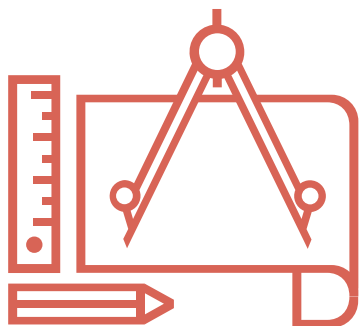
De volgorde van vragen is ingegeven door de kosten (van laag naar hoog) die doorgaans met financieringsvormen gemoeid zijn.

Verwezen wordt naar de goedkoopste financieringsvorm die waarschijnlijk onderdeel zal zijn van de optimale financieringsmix.

De kosten van financieringen worden grotendeels bepaald door de verhouding risico (zekerheden) en rendement.

2.B Vragenlijst voor projecten

2.C Matrix aanbieders financieringen

Dit overzicht beperkt zich tot de belangrijkste **directe** financieringsvorm per aanbieder.

In praktijk zullen aanbieders ook financieringsvormen aanbieden die niet behoren tot hun kernactiviteiten

2.C Matrix aanbieders financieringen

Privaat

(Semi-)Publiek

	Ondernemingen				Projecten		
	Senior lening	Junior lening	Private Equity	Venture & Growth Capital	Senior lening	Junior lening	Project Equity
Pensioen fondsen							X
Verzekeraars					X		
Commerciële banken	X				X		X
Private debt fondsen		X					
Private equity fondsen			X				
Venture & Growth capital fondsen				X			
Informal investors (o.a. Crowdfunding)		X		X		X	
EIB	X	X					
Publieke banken	X						
Invest-NL		X		X		X	X
Regionale energiefondsen		X		X		X	X
Regionale Ontw. maatschappijen		X		X		X	X

3. Bijlagen

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Pensioenfondsen

Hoe werkt het business model?

- Pensioenfondsen zijn verantwoordelijk voor een goed pensioen voor hun deelnemers, derhalve worden marktconforme rendementseisen gehanteerd en kunnen geen uitzonderingen worden gemaakt voor duurzaamheidsprojecten.
- Er zijn diverse wettelijke kaders voor de beleggingen van pensioenfondsen: de hoogte van het Vereist Eigen Vermogen is afhankelijk van het risicoprofiel van het pensioenfonds en volgt uit het strategisch beleggingsbeleid van het fonds. Pensioenfondsen moeten prudent beleggen en hebben beperkte mogelijkheden om het risico van de totale beleggingsportefeuille te verhogen. Dit stelt ook een maximum aan niet-liquide beleggingen.
- Pensioenfondsen besteden vermogensbeheer grotendeels uit aan asset managers (uitvoerders of andere externe managers). Grote uitvoerders (zoals APG, PGGM en MN) bieden diverse financieringsvormen aan. De vermogensbeheerders van pensioenfondsen voeren het beleggingsbeleid van de pensioenfondsen uit. Uitvoerders van kleinere pensioenfondsen beleggen in gestandaardiseerde *green bonds* en *inflation-linked bonds*.

Welke rol binnen de energietransitie?

Pensioenfondsen zijn primair verantwoordelijk voor een goed pensioen voor de deelnemers. Financiering van de energietransitie (door beleggingen) is mogelijk voor zover deze voldoet aan de wettelijke kaders voor beleggingen van pensioenfondsen en de risico-rendementsdoelstellingen van het pensioenfonds.

Benaderbaar voor welke type financieringen?

Ondernemingen:

- Grote infrastructuurbedrijven en vastgoed (> EUR 150 miljoen met name bij de grootste uitvoerders van pensioenfondsen; > EUR 50 miljoen bij de iets kleinere uitvoerders van pensioenfondsen)

Investeringsfondsen:

- Private equity fondsen (> EUR 100 miljoen, max. 20% van totale inleg met name bij de grootste uitvoerders van pensioenfondsen; > EUR 50 miljoen bij de iets kleinere uitvoerders van pensioenfondsen)
- Alternative Credit: senior financiering van infrastructuur en vastgoed en vastgoed via externe managers (EUR 250-500 miljoen)

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Verzekeraars

Hoe werkt het business model?	Welke rol binnen de energietransitie?	Benaderbaar voor welke type financieringen?
<ul style="list-style-type: none"> • Verzekeraars beheren premiegelden van verzekerden, voornamelijk voor leven-producten. Deze beleggingen zijn voor de lange termijn. • Verzekeraars hanteren marktconforme rendementseisen. • Verzekeraars vallen onder Solvency II regelgeving. Belangrijkste uitgangspunt van deze regelgeving is een goede kapitaalbuffer voor (onverwachte) risico's. Risicovolle beleggingen vereisen een hogere kapitaalbuffer dan beleggingen met weinig risico (zoals staatsobligaties). • Verzekeraars beleggen vaak indirect via fondsen in private markten. Vaak zijn deze fondsen in beheer bij een eigen asset manager. Een aantal verzekeraars verstrekt daarnaast direct senior leningen aan infrastructuurprojecten en private placements van bedrijven en vastgoed.	<p>De Nederlandse verzekeringssector merkt direct de gevolgen van klimaatverandering. Klimaatverandering leidt tot meer extreem weer, met een hogere schadelast tot gevolg. Verzekeraars werken daarom samen met klanten en overheden aan klimaat adaptieve maatregelen. Zo worden bijvoorbeeld groene daken en tuinen gestimuleerd en wordt nagedacht over wateropslag in risicogebieden.</p> <p>Naast klimaatadaptatie werken verzekeraars aan de beperking van de opwarming van de aarde via hun beleggingsbeleid. Verzekeraars hebben al jaren interne normen en investeren bewust in 'groene' producten. De Nederlandse financiële sector tekende als eerste sector het Nederlandse klimaatakkoord. De financiële sector heeft daarin toegezegd zich in te spannen financiering vrij te maken voor de energietransitie. Ook stellen instellingen CO2 reductiedoelstellingen vast over hun eigen portefeuille.</p>	<p>Ondernemingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • senior leningen voor ondernemingen. <p>Projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • senior leningen voor infrastructuur projecten vanaf EUR 50-100 m als participant in een club-deal. <p>Investeringsfondsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grote verzekeraars: minimaal EUR 150 miljoen, zowel equity als debt. Verzekeraars beperkten het aantal externe managers te beperken (i.e. meerdere fondsen per manager). • Kleinere verzekeraars: EUR 10 –50 miljoen per fonds.

Voor meer informatie, zie website Verbond van Verzekeraars

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Commerciële banken

Hoe werkt het business model?	Welke rol binnen de energietransitie?	Benaderbaar voor welke type financieringen?
<ul style="list-style-type: none"> • Commerciële banken hanteren marktconforme risicorendementseisen. • Commerciële banken verstrekken voornamelijk bancaire leningen, hypotheekleningen en vastgoedleningen tegen rente. Voor grotere financieringen hebben banken gespecialiseerde afdelingen (acquisitie, project finance, etc.). Voor bepaalde sectoren hebben zij gespecialiseerde teams (semipubliek, zorg, energie, transport, agri, vastgoed, etc.). • Groenbanken en groenfondsen kunnen leningen verstrekken met een rentekorting voor projecten met een groenverklaring van de RVO voor extra impact. • Grootbanken kunnen ook groene obligaties of groene Schuldscheins helpen uitgeven voor financiering van specifieke groene investeringen en projecten. Dit geldt voor grote bedrijven (investment grade) en grote bedragen (100 miljoen en meer). De geldverstrekkers zijn dan niet de banken, maar investeerders in de markt (o.a. pensioenfondsen).	<p>Commerciële banken hebben zich gecommitteerd om de energietransitie in op Nederlands en internationaal niveau te ondersteunen. Banken gaan het gesprek aan met hun klanten om te kijken hoe zij hierin ondersteund kunnen worden.</p> <p>Voor de financiering van de energietransitie zal veel geld nodig zijn en banken hebben hierin een cruciale rol te spelen. Binnen de energie- en klimaattransitie is met name projectfinanciering van belang, waarin banken een groot aandeel (tussen de 50 – 90%) hebben.</p> <p>Banken hebben hun zwaartepunt veelal liggen binnen bepaalde sectoren (bijv. industrie, scheepvaart, agri, etc.) en willen zich inzetten om duurzame projecten en initiatieven te financieren.</p>	<p>Ondernemingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Banken verstrekken vooral senior financiering, voor achtergestelde financiering wordt ook met partners gewerkt; • sommige grootbanken hebben een aparte portefeuille (max 200m) voor equity/achtergesteld vermogen voor impact financieringen. • Richtlijn min/max: min EUR 1 miljoen, max EUR 100 miljoen per transactie (per bank). • Sommige banken en/of regiokantoren kunnen ook kleinere bedragen financieren aan ondernemingen <p>Projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Senior lening. Banken hebben over het algemeen een afdeling projectfinanciering die grootschalige senior leningen verstrekt voor projecten. In sommige gevallen kan voor een kleiner deel achtergestelde leningen verstrekt worden. • Richtlijn min/max: min EUR 1 miljoen, max EUR 100 miljoen per project (per bank). • Sommige banken en/of regiokantoren kunnen ook kleinere projectfinancieringsbedragen verstrekken. • Achtergestelde lening.

Voor meer informatie, zie website Nederlandse Vereniging van Banken

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Private equity fondsen

Hoe werkt het business model?

- Private equity (PE) fondsen verstrekken risicodragend vermogen aan niet-beursgenoteerde ondernemingen door een direct belang te nemen in deze ondernemingen. PE fondsen investeren risicokapitaal namens professionele beleggers - uiteenlopend van vermogende families tot pensioenfondsen. Het doel is bedrijven beter te maken met als doelstelling hoge potentiële rendementen voor beleggers.
- Beleggers in private equity willen doorgaans binnen 10-12 jaar hun inleg in het fonds terug. Daarom investeren PE fondsen voor een periode van 5-7 jaar in bedrijven. In 10% van de gevallen duurt het langer dan 10 jaar.
- PE fondsen hebben relatief hoge rendementseisen, omdat zij risicovolle investeringen doen. De kwaliteit van het managementteam en het businessplan van de onderneming zijn bepalend voor het slagen van de investering. De PE fondsen leveren een combinatie van kapitaal en kennis, ervaring en een netwerk van specialisten om hun ondernemingen te helpen het business plan te realiseren.
- Veel PE fondsen hebben een zekere specialisatie naar levensfase, sector, omvang, geografische focus.

Welke rol binnen de energietransitie?

PE fondsen kunnen vooral een bijdrage leveren in markten die (gestaag) groeien en waar ondernemingen moeten investeren in technologische innovatie, nieuwe business modellen, toenemende kwaliteitseisen, verduurzaming e.d. om zeker te stellen dat zij de winnaars van morgen zijn. Risico en rendement moeten daarbij in verhouding zijn.

Er zijn drie soorten PE fondsen te onderscheiden:

- *Buyout*: doorgaans meerderheidsbelang in (verzelfstandiging van) een volwassen bedrijf;
- *Groei*: doorgaans minderheidsbelang in snel groeiend bedrijf;
- *Mezzanine*: een tussenvorm, verstrekt als lening en onder bepaalde voorwaarden om te zetten in aandelenkapitaal).

Benaderbaar voor welke type financieringen?

Ondernemingen:

- De meeste PE fondsen streven naar investeringen met een zekere schaal grootte (> EUR 250.000) zodat zij actief aandeelhouderschap kunnen voeren.
- 45% Van het aantal investeringen is groter dan EUR 5 miljoen en loopt op tot ver boven EUR 100 miljoen.
- PE fondsen investeren vooral in bedrijven met een tamelijk stabiele of voorspelbare kasstroom, zodat een deel van de financiering met vreemd vermogen (tegen lagere kosten) kan plaatsvinden.
- Omdat PE fondsen doorgaans (sector)kennis willen inzetten is het van belang dat ondernemers die kapitaal zoeken controleren of de investeringsfocus van de fondsmanagers en de bedrijven waarin zij eerder hebben geïnvesteerd voldoende aansluiten.

Voor meer informatie, zie website Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Venture capital & growth fondsen (VC)

Hoe werkt het business model?	Welke rol binnen de energietransitie?	Benaderbaar voor welke type financieringen?
<ul style="list-style-type: none"> • Venture capital (VC) is een vorm van private equity en richt zich op ondernemingen in een relatief vroege levensfase. Venture capital fondsen investeren risicokapitaal namens professionele beleggers - uiteenlopend van vermogende families tot corporates. Het doel is bedrijven naar hun volgende levensfase te brengen met als doelstelling hoge potentiële rendementen voor beleggers. • Beleggers in VC's willen doorgaans hun inleg binnen 10-12 jaar terug. Daarom investeren VC's voor een periode van 5-7 jaar. In 10% van de gevallen duurt het langer dan 10 jaar. • VC's hebben een relatief hoge rendementseis (IRR>30% op participatieniveau, IRR>15% op fondsniveau) omdat zij in een relatief risicovolle fase van een onderneming investeren. • De kwaliteit van het managementteam en het businessplan van de onderneming zijn bepalend voor het slagen van de investering. De VC's leveren een combinatie van kapitaal en kennis, ervaring en een netwerk van specialisten om hun ondernemingen te helpen het business plan te realiseren. • Veel VC's hebben een sterke specialisatie naar levensfase, sector, omvang, geografische focus.	<p>VC is gericht op ondernemingen die technologische innovaties in de vorm van nieuwe producten, diensten of processen naar de markt brengen. Seed- en VC-fondsen kunnen soms investeren voordat er betaalde omzet is: in die gevallen is het belangrijk dat door de VC-investering binnen een termijn van 3-7 jaar belangrijke technische en marktrisico's weggenomen kunnen worden, waardoor volgende investeringsrondes mmv grotere fondsen of buitenlandse partijen mogelijk zijn of de onderneming met winst verkocht kan worden (aan strategische partij of d.m.v. beursgang).</p>	<p>Ondernemingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De meeste VC's streven naar investeringen met een zekere schaalgrootte (> EUR 250.000). Seedfondsen kunnen vanaf EUR 100.000 investeren. • VC's investeren in bedrijven met zeer vernieuwende technologie, een schaalbaar business model en wereldwijde potentie. • Omdat VC's doorgaans veel (sector)kennis willen inzetten is het van belang dat ondernemers die kapitaal zoeken controleren of de investeringsfocus van de fondsmanagers en de bedrijven waarin zij eerder hebben geïnvesteerd voldoende aansluiten. <p>Er zijn verschillende soorten VC fondsen te onderscheiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Seedfondsen</i>: nemen doorgaans eerste institutionele investeringsronde na de informal investors voor hun rekening en kunnen vaak doorinvesteren tot EUR 2,5-3,5 miljoen per onderneming. Zie RVO Seedfondsen. • <i>Venture capital fondsen</i>: investeren soms vanaf de eerste institutionele ronde, soms pas nadat seedfondsen hebben geïnvesteerd. De eerste rondes worden <i>early-stage</i> financiering genoemd, de latere <i>later stage</i>.

Voor meer informatie, zie website Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Invest-NL (Impact Investor)

Hoe werkt het business model?	Welke rol binnen de energietransitie?	Benaderbaar voor welke type financieringen?
<ul style="list-style-type: none"> Invest-NL ziet het als haar maatschappelijke opgave om zowel grote transities als ook nieuwe technologieën en bedrijven te (helpen) financieren. Het heeft twee kerntaken: Investeren en ontwikkelen. Invest-NL Capital verstrekt leningen, garanties en risicokapitaal aan projecten of ondernemingen. Minimale vereisten zijn een financieringsbehoefte van minimaal €5 miljoen, een levensvatbare business case en aantoonbaar bewijs dat andere financiers vanwege risico- en/of rendementscriteria niet kunnen of mogen financieren. Invest-NL beschikt over een vermogen van c.a. €1,7 miljard en investeert alleen als ook andere financiers meefinancieren. Voor haar ontwikkeltaak ontvangt Invest-NL jaarlijks een subsidie vanuit de Rijksoverheid. Hiermee ondersteunt Invest-NL startende en groeiende innovatieve bedrijven bij het financieren van hun investeringen. Ook werkt Invest-NL aan het oplossen van knelpunten die andere financiers beperken in het financieren van investeringen. In Europa is Invest-NL de aangewezen samenwerkingspartner (NPI) voor o.a. EIB en EFSI bij het benutten van Europese middelen voor Nederlandse bedrijven.	<p>Invest-NL beschrijft haar rol langs drie prioriteiten:</p> <ol style="list-style-type: none"> Invest-NL heeft de ambitie zich te ontwikkelen tot het expertisecentrum voor financiering van de energie- en klimaattransitie. Invest-NL geeft in haar investerings- en financieringsbeleid de hoogste prioriteit aan het (helpen) financieren van de energie- en klimaattransitie. Daarbinnen aan het financieren van innovatieve scale ups. Invest-NL wordt de trusted advisor van de overheid op het gebied van financieringsvraagstukken bij de energie- en klimaattransitie.	<p>Ondernemingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Investerings > EUR 5 miljoen Investeringsscope: innovatieve scale-ups en ondernemingen of projecten (SPV's) die bijdragen aan de energie- & klimaattransitie. De meeste financieringsvormen (equity en leningen in verschillende fasen van ondernemingen) zijn mogelijk, afhankelijk van de maatschappelijke doelstellingen. <p>Projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Financieringen > EUR 5 miljoen Investeringsscope: projecten die bijdragen aan de energie- & klimaattransitie. De meeste financieringsvormen (equity en leningen in verschillende fasen van ondernemingen) zijn mogelijk, afhankelijk van de maatschappelijke doelstellingen. <p>Investeringsfondsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Invest-NL kan deelnemen in bestaande fondsen maar ook fondsen opzetten (eventueel samen met andere partijen), als onderdeel van haar taak om marktfalen te adresseren.

Voor meer informatie, zie website Invest-NL (www.invest-nl.nl)

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Regionale Energiefondsen (REFS)

Hoe werkt het business model?	Welke rol binnen de energietransitie?	Benaderbaar voor welke type financieringen?
<ul style="list-style-type: none"> De Regionale Energiefondsen (REFS) worden gefinancierd met publiek geld van provincies en gemeenten. In 2019 beheren de publieke energiefondsen samen meer dan €750 mln. De fondsen kunnen onderdeel zijn van een ROM (zie slide 15). De doelstelling is meestal een combinatie van het behalen van maatschappelijk en financieel rendement en kan per fonds verschillen. Maatschappelijk rendement heeft tot doel om energie te besparen en/of duurzame energie op te wekken. Soms wordt dit gecombineerd met andere maatschappelijke criteria, bijv. op het gebied van werkgelegenheid en innovatie. Het financieel rendement: de meeste regionale fondsen zijn revolverend, maar ook kan er een harde rendementsdoelstelling worden nagestreefd. De instrumenten van de fondsen zijn: (achtergestelde) leningen, garanties en/of participaties voor projecten en ondernemingen met een rendabele business case. De investeringscriteria kunnen per fonds verschillen, ieder fonds bepaald zelf op welke manier zij de gestelde doelstelling wil halen. Verschillen zijn bijv. de fase waarin financiering wordt aangeboden of het type technologie van het project.	<p>De REFS staan op afstand van de lokale overheid, de fundmanagers zijn schone technologie financierings- en investeringsspecialisten die zelfstandig opereren binnen het toegekende mandaat. Sinds 2012 hebben de meeste provincies en enkele gemeentes REFS opgericht.</p> <p>De REFS zijn er voor alle partijen die zich inzetten voor duurzame opwek- of energiebesparing. Dit kunnen MKB-bedrijven zijn, of projectontwikkelaars, stichtingen en verenigingen, coöperaties, verenigingen van eigenaars, woningbouwcorporaties, duurzame energie-coöperaties, etc.</p> <p>Vaak zijn de fondsen bereid meer risicovolle projecten te financieren die door traditionele partijen niet gefinancierd zouden worden en die anders vaak niet van de grond komen.</p>	<p>De REFS verstrekken leningen of risicodragend kapitaal in de vorm van eigen vermogen, waarmee ze duurzame lokale projecten mogelijk maken.</p> <p>De gefinancierde thema's zijn relatief nieuw of de omvang van de projecten is relatief klein, waardoor de bereidheid tot financiering van het vreemd vermogen of het risicodragend vermogen beperkt aanwezig is in de markt.</p> <p>De verschillende fondsen zijn allemaal gericht op het versnellen van de energietransitie, maar hebben elk een verschillend mandaat en hun eigen instrumenten om het doel mee te bereiken.</p> <p>Voor meer informatie en specifieke criteria per fonds zie de website.</p>

Voor meer informatie, zie website Regionale Energiefondsen

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM)

Hoe werkt het business model?	Welke rol binnen de energietransitie?	Benaderbaar voor welke type financieringen?
<ul style="list-style-type: none"> Nederland kent zes volwaardige ROM's: de NOM (Groningen, Fryslân en Drenthe), Oost NL (Overijssel, Gelderland), LIOF (Limburg), de BOM (Brabant), Impuls (Zeeland) en Innovation Quarter (Zuid-Holland). Zij zijn privaatrechtelijk georganiseerd en hebben het Ministerie van EZK en de provincie als aandeelhouder, waarbij enkele ROM's ook regio's, steden en universiteiten als aandeelhouder hebben. ROM's stimuleren innovatie bij het mkb, bevorderen de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden. De meeste ROM's zijn actief in internationalisering en handelsbevordering. ROM's opereren aanvullend aan de markt; zij financieren ondernemingen en projecten die (vanwege een te lange looptijd of ongunstige risico-rendementsverwachting) niet (tijdig) financiering op kunnen halen in de markt. Verder financieren ROM's projecten en ondernemingen met rendabele business cases, zodat het eigen vermogen (gecorrigeerd voor inflatie) in stand blijft. ROM's zijn actief als investeerder in en ontwikkelaar van snelgroeïende, innovatieve bedrijven, zowel via eigen fondsen als fondsen in beheer. Sommige ROM's hebben regionale energiefondsen.	<p>De ROM's versnellen de energietransitie door het bevorderen van duurzame energietechnologieën, duurzame opwek en energiebesparing. Zij bieden met hun activiteiten een integrale propositie Duurzame Energie, bestaande uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelen: de ontwikkeling van allianties, clusters en ecosystemen voor de programmatische versnelling van product-/dienstontwikkeling, marktintroducties en (internationale) marktpenetratie (ROM's zijn de verbindende en veelal initiërende partij); de ontwikkeling van applicatiecentra, proeftuinen, living labs, en fieldlabs, waarin innovatieve nieuwe producten en diensten worden ontwikkeld, getest, gevalideerd en opgeschaald; de ontwikkeling van projecten en ondernemingen (business development en investor readiness programma's). Investeren: transacties structureren en risicovol participeren in projecten en ondernemingen. Internationaliseren: buitenlandse bedrijven die bijdragen aan de energietransitie aantrekken en Nederlandse bedrijven die actief zijn in de energietransitie toegang bieden tot relevante buitenlandse markten.	<p>Ondernemingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Investerings < EUR 5 miljoen De meeste financieringsvormen (equity en leningen in verschillende fasen van ondernemingen) zijn mogelijk, afhankelijk van het risicoprofiel. <p>Projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Financieringen < EUR 5 miljoen Equity en leningen in verschillende fasen van projecten zijn mogelijk, afhankelijk van het risicoprofiel. <p>Investeringsfondsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ROM's kunnen deelnemen in bestaande fondsen maar ook fondsen opzetten (eventueel samen met andere partijen), om bepaalde sectoren in de regio te stimuleren.

Voor meer informatie, zie website Kamer van Koophandel (sectie over ROM's)

Bijlage A: toelichting per type aanbieder

Overige aanbieders financieringen

Private debt fondsen

Private Debt fondsen specialiseren zich doorgaans in het verstrekken van bedrijfsleningen aan het 'middensegment'; bedrijven met een vreemd vermogen tussen EUR 15-500 miljoen. De leningen laten zich kenmerken van 'senior' (laag risico, lage rente) tot 'special situations' (hoger risico, hogere rente) (bron: www.wmp.nl).

Informal investors

Informal investors zijn investeerders die meestal eigen vermogen investeren in andere bedrijven. Deze 'business angels' zijn vaak succesvolle ondernemers of andere vermogende personen die persoonlijk willen investeren in uw bedrijf. Zij brengen niet alleen geld mee, maar vaak ook de nodige kennis en een handig netwerk. In ruil voor financiering krijgen informal investors winstaandelen of zeggenschap in een bedrijf (bron: www.abnamro.nl).

Voor meer informatie, zie de website van Business Angels Network Nederland.

European Investment Bank (EIB)

De vier prioriteiten van de EIB omvatten het ondersteunen van de ontwikkeling van innovatie en vaardigheden, het ontsluiten van kapitaal voor het midden- en kleinbedrijf, het bevorderen van de duurzame economie en het bijdragen aan het verbinden van markten door investeringen in infrastructuur. Dit doet de EIB door leningen te verstrekken, direct aan bedrijven of instanties om grote projecten (> EUR 25 miljoen) mede te financieren, geld uit te lenen aan kredietverstrekkers die op hun beurt leningen geven aan kleinere projecten (focus op midden- en kleinbedrijf) en garant te staan voor leningen zodat geldschieters minder risico lopen (bron: www.europa-nu.nl).

Voor meer informatie, zie de website van de EIB.

Overige publieke banken

Er zijn verschillende (soorten) publieke banken, dus ook doelen en werkwijze lopen uiteen. Voorbeelden zijn de Nederlandse Waterschapsbank (NWB), de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) en FMO (Entrepreneurial Development Bank). Deze banken ondersteunen doorgaans publieke lichamen en maatschappelijke doelstellingen.

Bijlage B: Blended finance en financieringsplatforms

Blended finance

Blenden is het combineren van verschillende financieringsinstrumenten (leningen, garanties en/of equity,) met subsidie-instrumenten. Subsidies kunnen als first loss worden ingezet om risico's af te dekken.

Blenden kan plaatsvinden op zowel projectniveau als op fondsniveau. In het laatst geval spreekt met van een investeringsplatform, waarmee projecten kunnen worden gebundeld (geografisch en/of thematisch) en ge(co)-financierd.

Een investeringsplatform, met daaraan gekoppeld (Europees) subsidie-instrumentarium (als first loss-instrument) helpt financiers om risico's te reduceren en draagt bij aan het financierbaar maken van risicovolle proposities.

Projecten bundelen in een investerings-platform levert schaalgrootte op, waardoor de gebundelde investeringen interessant worden voor institutionele beleggers.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

RVO is een uitvoerende dienst van het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken en heeft als taak het stimuleren van ondernemers bij duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. RVO voert deze taak uit door (Europese) subsidie- en financieringsregelingen aan ondernemingen, projecten of investeringsfondsen te verstrekken. De subsidie- en financieringsregelingen zijn voor verschillende TRL-niveaus en hebben vaak een blended karakter. Voor meer informatie over subsidies en financieringsregelingen, zie website RVO.

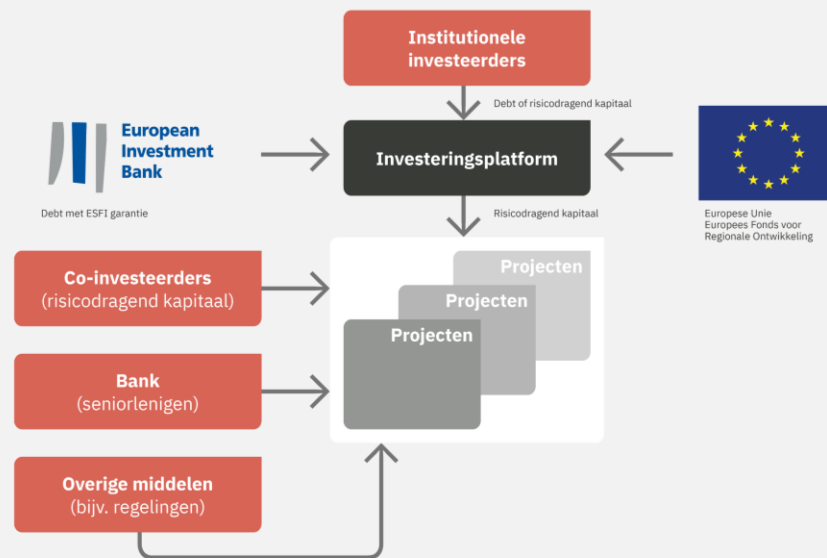
Voor meer informatie over subsidies en financieringsregelingen, zie website RVO

Invest-NL

Invest-NL kan initiatief nemen voor (ondersteuning bij) het opzetten van een investeringsplatform, mede via haar contacten bij de EIB-Groep. Invest-NL kan ook EFSI-middelen en (Europees) subsidie-instrumentarium helpen mobiliseren.

Bijlage B: Blended finance en financieringsplatforms

Voorbeeld van een investeringsplatform

Bijlage C:

Begrippenlijst

Alternative Credit

Leningen die worden afgesloten op de private markt en die niet publiekelijk verhandeld worden.

Blended Finance

Een mix van financieringsvormen waar subsidie onderdeel van uitmaakt.

Financierings- of investeringsplatform

Een fonds waarin financierings- of investeringsgelden van verschillende verstrekkers zijn samengevoegd, doorgaans om voldoende schaalgroottes te bereiken of risico te verdelen.

First loss-positie

Als een partij een first loss-positie neemt, zullen eventuele verliezen allereerst ten kosten van de investering van deze partij gaan.

Green bonds

Green bonds zijn obligaties voor het financieren van een klimaatoplossing.

Holding period

De periode tussen de aankoop en verkoop van een belang in een onderneming.

Inflation-linked bond

Een obligatie die geïndexeerd voor inflatie en deflatie, waardoor het inflatierisico is afgedekt.

Internal Rate of Return (IRR)

Ratio om de rendementsverwachting te berekenen van een belegging of investering.

Junior lening

De verstrekker van een junior lening accepteert dat verstrekkers van senior schuld voorrang krijgen bij terugbetaling in het geval van faillissement of liquidatie van de lener.

Leven-producten

Producten met betrekking op levensverzekeringen.

Onrendabele top

Het niet-rendabele - dus niet-financierbare – deel van een onderneming of project. Een onrendabele top kan mogelijk weggenomen worden met een subsidie.

Private Equity (PE)

Private Equity fondsen verstrekken risicodragend vermogen door een direct belang te nemen in ondernemingen. Het doel is om waarde te creëren en zo hoge potentiële rendementen voor hun beleggers.

Private placement

Een situatie waarin aandelen of leningverstrekking aan slechts een beperkte groep financiers of investeerders wordt aangeboden.

Project Equity

Risicodragend vermogen verstrekt aan een project (in tegenstelling tot aan een onderneming). De terugbetalingsverplichting is primair en vrijwel volledig afhankelijk is van de opbrengsten van het project.

Senior lening

Lening aan een onderneming of project met relatief veel zekerheden (onderpand, sterke balans, gecontracteerde kasstroom).

Venture Capital (VC)

VC is gelijksoortig aan Private Equity maar richt zich op ondernemingen in een relatief vroege levensfase en heeft mede hierdoor een hogere rendementseis dan PE.

Schuldschein

Een Duits instrument dat vergelijkbaar is met een obligatie, vallend onder Duits recht.